

Секція Право	
УДК 352:342.9(100)	
DOI	
Дата першого надходження статті до видання	29.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування	17.05.2026
Дата публікації/оприлюднення	30.05.2026

Зарубіжний досвід правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування

Федотов Денис Євгенійович,

аспірант, кафедра державного будівництва, Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого,
вул. Григорія Сковороди, 77 (головний корпус), м. Харків, 61024, Україна,
e-mail: denchikismyname@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4741-2959>.

Анотація. Актуальність. Дослідження присвячено аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування в контексті його використання для вдосконалення національної системи публічного управління. Актуальність теми зумовлена необхідністю формування ефективної моделі державного контролю, здатної забезпечити законність діяльності органів місцевого самоврядування без порушення їх конституційної автономії в умовах децентралізації, європейської інтеграції та реформування публічної влади в Україні. **Метою** дослідження визначено обґрунтування напрямів удосконалення правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування в Україні на основі узагальнення та порівняльного аналізу зарубіжних підходів до його організації та здійснення. **Методи.** У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема порівняльно-правовий, системний, формально-юридичний, структурно-функціональний, логіко-правовий та метод узагальнення. **Результати.** Досліджено концептуальні засади правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування, проаналізовано організаційно-правові моделі його здійснення у європейських державах, визначено особливості реалізації принципів законності, пропорційності та автономії місцевого самоврядування. Виявлено, що ефективність державного контролю забезпечується чітким розмежуванням контрольних і управлінських повноважень, судовими гарантіями захисту місцевої автономії, спеціалізацією контрольних органів, ризик-орієнтованими підходами та широким застосуванням цифрових інструментів моніторингу. Доведено, що використання зарубіжного досвіду в Україні стримується фрагментарністю правового регулювання, недостатньою визначеністю компетенції контрольних органів, обмеженим використанням сучасних цифрових технологій та необхідністю адаптації європейських моделей до особливостей національної системи місцевого самоврядування. **Висновки.** Обґрунтовано доцільність законодавчого формування єдиної моделі державного контролю, удосконалення процедур здійснення контрольної діяльності, розвитку ризик-орієнтованого підходу, цифровізації контрольних процесів і посилення

процесуальних гарантій захисту місцевого самоврядування. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням правових засад цифрового державного контролю, оцінюванням ефективності ризик-орієнтованих моделей нагляду та визначенням особливостей застосування технологій штучного інтелекту у контрольній діяльності органів публічної влади.

Ключові слова: публічне управління, адміністративний нагляд, децентралізація, місцева демократія, територіальні громади, принцип законності, принцип пропорційності, європейські стандарти врядування, державний контроль, місцеве самоврядування.

Foreign experience of the legal regulation of state control in the field of local self-government

Fedotov Denys,

Postgraduate Student, Department of State Building, Yaroslav Mudryi National Law University,

77 Hryhoriia Skovorody St. (Main Building), Kharkiv, 61024, Ukraine,

e-mail: dENCHIKISMYPNAME@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4741-2959>.

Abstract. Relevance. The study examines foreign experience in the legal regulation of state control in the field of local self-government with a view to its application for improving the national system of public administration. The relevance of the topic is determined by the need to develop an effective model of state control capable of ensuring the legality of local self-government activities while preserving their constitutional autonomy under the conditions of decentralization, European integration, and the ongoing reform of public governance in Ukraine. **The purpose** of the study is to substantiate directions for improving the legal regulation of state control in the field of local self-government in Ukraine through the generalization and comparative analysis of foreign approaches to its organization and implementation. **Methods.** The study employs a combination of general scientific and special legal research methods, including the comparative legal method, systems approach, formal legal method, structural-functional analysis, logical-legal method, and the method of generalization. **Results.** The conceptual foundations of the legal regulation of state control in the field of local self-government were examined, the organizational and legal models of its implementation in European countries were analyzed, and the specific features of the implementation of the principles of legality, proportionality, and local self-government autonomy were identified. It was found that the effectiveness of state control is ensured through a clear distinction between supervisory and managerial powers, judicial guarantees for the protection of local autonomy, the specialization of supervisory bodies, risk-based approaches, and the extensive use of digital monitoring instruments. It was demonstrated that the application of foreign experience in Ukraine is constrained by the fragmented nature of legal regulation, insufficient delineation of the competence of supervisory authorities, limited use of modern digital technologies, and the need to adapt European models to the institutional characteristics of the national system of local self-government. **Conclusions.** The expediency of establishing a unified legislative model of state control, improving supervisory procedures,

introducing risk-based approaches, expanding the digitalization of control processes, and strengthening procedural guarantees for the protection of local self-government has been substantiated. Prospects for further research are associated with the development of the legal framework for digital state control, the assessment of the effectiveness of risk-based supervisory models, and the determination of the specific features of applying artificial intelligence technologies in the supervisory activities of public authorities.

Keywords: public administration, administrative supervision, decentralization, local democracy, territorial communities, principle of legality, principle of proportionality, European standards of good governance, state control, local self-government.

Вступ

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування характеризується поглибленням процесів децентралізації, посиленням вимог до законності діяльності органів місцевого самоврядування та необхідністю забезпечення належного балансу між їх автономією і контрольними повноваженнями держави. У цих умовах особливого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання державного контролю, оскільки різні моделі організації контрольних механізмів демонструють відмінні підходи до поєднання принципів самоврядності, підзвітності та верховенства права. Аналіз іноземної практики дає змогу виявити ефективні правові інструменти, оцінити можливості їх адаптації до української системи публічного управління та сформулювати науково обґрунтовані підходи до вдосконалення національного законодавства відповідно до європейських стандартів місцевої демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд сучасних досліджень свідчить про активний розвиток наукових підходів до правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування, зокрема в контексті децентралізації, цифрової трансформації, європейської інтеграції та модернізації системи публічного управління. І. С. Пирога та співавтори досліджують особливості правового регулювання цифрової трансформації інституту місцевого самоврядування, обґрунтовуючи необхідність адаптації зарубіжних моделей цифрового врядування до українських реалій та вдосконалення механізмів державного контролю в умовах цифровізації [1]. В. І. Беликов аналізує зарубіжний досвід державного регулювання процедур містобудівної діяльності, акцентуючи увагу на поєднанні контрольних функцій держави із забезпеченням автономії місцевого самоврядування [2]. І. В. Солошкіна розглядає міжнародні підходи до державного регулювання у сфері фінансових послуг, обґрунтовуючи можливості використання окремих зарубіжних контрольних механізмів у вітчизняній практиці публічного управління [3]. П. О. Комірчий досліджує зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання публічної служби, визначаючи сучасні моделі державного контролю за діяльністю посадових осіб органів публічної влади [4]. О. М. Антонюк здійснює порівняльний аналіз європейського досвіду правового регулювання децентралізації влади, висвітлюючи переваги та ризики різних моделей розмежування контрольних повноважень між державою та органами місцевого самоврядування [5]. Е. А. Шевченко досліджує зарубіжні адміністративно-правові механізми організації громадського контролю за діяльністю митних органів,

акцентуючи увагу на інструментах прозорості, підзвітності та участі громадськості, які можуть бути адаптовані до сфери місцевого самоврядування [6]. Є. В. Євсюков аналізує особливості функціонування органів державної влади в умовах воєнного стану, обґрунтовуючи необхідність трансформації контрольних механізмів відповідно до сучасних безпекових викликів [7].

Вагомий внесок у розвиток досліджуваної проблематики зроблено й у працях зарубіжних учених. В. Круглов (V. Kruhlov) та співавтори досліджують механізми державного контролю як інструмент підвищення якості публічних послуг органів місцевого самоврядування, доводячи їх значення для забезпечення ефективності муніципального управління [8]. М. Ідікулла (M. Idiculla) розкриває сутність місцевого самоврядування як самостійного інституту публічної влади, визначаючи його місце у сучасних демократичних системах управління та взаємодію з державними органами [9]. С. Кульман (S. Kuhlmann) та співавтори аналізують еволюцію місцевого самоврядування у країнах Західної Європи, характеризуючи сучасні тенденції розвитку автономії територіальних громад та трансформації моделей державного нагляду [10]. О. Петришин (O. Petryshyn) та співавтори обґрунтовують концепцію оптимальної моделі державного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування на основі досвіду держав Європейського Союзу, визначаючи критерії її адаптації для України [11]. А. Мельничук (A. Melnichuk) та співавтори досліджують конституційні засади функціонування місцевого самоврядування, акцентуючи увагу на балансі між принципом автономії громад і контрольними повноваженнями держави [12]. А. Гюсі (A. Hysi) та співавтори аналізують роль правового регулювання у становленні системи публічного управління з урахуванням місцевого самоврядування, підкреслюючи значення належного нормативного забезпечення контрольної діяльності [13]. Б. Пережняк (B. Perezhniak) та співавтори досліджують сучасний досвід функціонування місцевого самоврядування у публічно- та приватноправовій площинах, визначаючи тенденції розвитку правового статусу муніципальних органів та механізмів державного контролю [14]. А. Баско (A. Basko) аналізує польський досвід забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації, акцентуючи увагу на поєднанні організаційної самостійності громад із дієвими механізмами державного нагляду та правового контролю [15].

Виділення невирішеної частини проблеми. Попри значну кількість наукових праць, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного використання зарубіжного досвіду правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування та його адаптації до сучасних умов розвитку публічного управління в Україні.

Усунення зазначених прогалин є необхідною передумовою формування збалансованої моделі державного контролю, яка поєднуватиме ефективний захист публічних інтересів із гарантіями автономії місцевого самоврядування та відповідатиме європейським стандартам врядування.

Мета статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування в Україні на основі узагальнення та порівняльного аналізу зарубіжного досвіду.

Завдання статті:

1. Дослідити концептуальні засади та зарубіжні моделі державного контролю у сфері місцевого самоврядування.

2. Визначити особливості реалізації принципів державного контролю та проблеми адаптації зарубіжного досвіду в Україні.

3. Обґрунтувати напрями вдосконалення правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів врядування.

Наукова новизна полягає в комплексному узагальненні зарубіжних підходів до правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування та обґрунтуванні напрямів їх адаптації до сучасних умов розвитку публічного управління в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час удосконалення законодавства України, розроблення механізмів державного контролю та гармонізації національної практики з європейськими стандартами врядування.

Методологія

Методи дослідження. У процесі дослідження використано порівняльно-правовий метод – для аналізу зарубіжних моделей правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування; системний метод – для дослідження взаємозв'язку правових, інституційних та організаційних елементів контрольної діяльності; формально-юридичний метод – для аналізу нормативно-правових актів і міжнародних стандартів; структурно-функціональний метод – для характеристики механізмів здійснення державного контролю; метод узагальнення – для обґрунтування напрямів удосконалення правового регулювання в Україні.

Джерела даних. Інформаційну основу дослідження становили міжнародно-правові акти, документи Ради Європи та Європейського Союзу, національне законодавство окремих європейських держав, судова практика, офіційні матеріали органів публічної влади, а також наукові праці з питань державного контролю, місцевого самоврядування та публічного управління.

Інструменти аналізу. Для досягнення поставленої мети використано інструменти нормативно-правового аналізу, порівняльної оцінки зарубіжних моделей державного контролю, систематизації правових підходів та аналітичного узагальнення отриманих результатів.

Обмеження дослідження. Результати дослідження визначаються особливостями правових систем окремих держав та динамічністю розвитку законодавства у сфері місцевого самоврядування і публічного управління, що потребує подальшого уточнення окремих положень у міру розвитку відповідної правозастосовної практики.

Результати

Правове регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування в зарубіжних країнах сформувалося на основі еволюції демократичних інститутів, принципу субсидіарності та розмежування компетенції між центральними органами влади й територіальними громадами. Незважаючи на відмінності національних правових систем, сучасні моделі контролю ґрунтуються на спільних концептуальних засадах, узагальнення яких наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Концептуальні засади правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування в зарубіжних країнах

Концептуальна засада	Зміст правового регулювання	Практичне значення
Законність	Контроль здійснюється виключно на підставі закону та в межах визначених повноважень	Гарантує правомірність діяльності органів місцевого самоврядування та контрольних органів
Автономія місцевого самоврядування	Органи місцевого самоврядування самостійно вирішують питання місцевого значення	Забезпечує баланс між незалежністю громад і контрольними функціями держави
Пропорційність	Форми та інтенсивність контролю відповідають характеру можливого порушення	Мінімізує надмірне адміністративне втручання
Судовий контроль	Остаточна оцінка правомірності контрольних рішень здійснюється судом	Гарантує захист прав територіальних громад і місцевих органів влади
Інституційне розмежування повноважень	Контрольні функції розподіляються між адміністративними, фінансовими та судовими органами	Підвищує ефективність і неупередженість контролю
Відповідність міжнародним стандартам	Національне законодавство враховує міжнародні принципи місцевої демократії	Сприяє гармонізації правового регулювання та підвищенню якості публічного управління

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 232; 5, с. 53; 9, р. 35; 10, р. 5; 11, р. 201; 12, р. 340; 13, р. 30].

У більшості європейських держав державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування обмежується перевіркою законності прийнятих рішень і не поширюється на оцінку їх політичної чи управлінської доцільності. Такий підхід закріплено в Європейській хартії місцевого самоврядування, яка встановлює, що адміністративний нагляд допускається лише у випадках, визначених законом, а його обсяг має відповідати значущості інтересів, які потребують захисту [16]. У Франції реалізація цього принципу забезпечується через діяльність префекта, який у разі виявлення ознак незаконності муніципального акта не скасовує його самостійно, а звертається до адміністративного суду. Це виключає можливість адміністративного втручання у дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування та гарантує судовий механізм вирішення спору.

Німецька модель побудована на розмежуванні власних і делегованих повноважень муніципалітетів. Контроль за власною компетенцією громад зводиться переважно до перевірки законності, тоді як під час виконання делегованих функцій допускається ширший адміністративний нагляд. Такий підхід відповідає принципу пропорційності, закріпленому в рекомендаціях Ради Європи щодо здійснення нагляду за діяльністю місцевих органів влади [17]. У Польщі аналогічний баланс забезпечується через розподіл контрольних повноважень між воєводами та регіональними рахунковими палатами,

компетенція яких обмежується перевіркою відповідності рішень вимогам законодавства і бюджетної дисципліни.

Спільною рисою сучасних європейських моделей є відмова від адміністративного контролю за доцільністю управлінських рішень на користь правового контролю, що ґрунтується на принципах верховенства права, процесуальних гарантіях та судовому захисті місцевої автономії. Саме такий підхід забезпечує стабільність взаємовідносин між державою і територіальними громадами, зменшує ризик політичного впливу на місцеве самоврядування та відповідає сучасним стандартам демократичного врядування [18].

Організація державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах визначається не лише конституційними засадами, а й особливостями побудови системи публічного управління, розподілом контрольних повноважень між державними органами та процесуальними механізмами їх реалізації. Відмінності між окремими моделями стосуються насамперед інституційної організації контролю, порядку прийняття контрольних рішень і співвідношення адміністративних та судових процедур (табл. 2).

Таблиця 2

Організаційно-правові моделі здійснення державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в зарубіжній практиці

Держава	Інституційна модель	Основний інструмент контролю	Практичний результат
Франція	Префектурний адміністративний нагляд	Передання незаконних актів до адміністративного суду	Захист законності без втручання у дискреційні повноваження громади
Німеччина	Федеративний державний нагляд	Контроль законності та диференційований нагляд за делегованими повноваженнями	Узгодження державних і муніципальних інтересів
Польща	Змішана модель	Правовий нагляд воєводи та фінансовий контроль регіональних рахункових палат	Спеціалізація контрольних функцій і підвищення бюджетної дисципліни
Швеція	Судово-аудиторська модель	Судовий перегляд і незалежний фінансовий аудит	Мінімізація адміністративного втручання держави
Велика Британія	Аудиторсько-оціночна модель	Фінансовий аудит, оцінювання ефективності діяльності	Підвищення якості місцевого врядування та публічної підзвітності
Італія	Судово-регіональна модель	Контроль регіональних органів і Рахункового суду	Поєднання автономії місцевого самоврядування з фінансовою відповідальністю

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 233; 8, р. 333; 10, р. 9; 11, р. 203; 13, р. 32; 15, р. 116].

Французька модель демонструє один із найбільш послідовних прикладів розмежування адміністративного нагляду та судового контролю. Префект аналізує

законність рішень територіальних колективів, однак не підміняє собою орган місцевого самоврядування, а звертається до адміністративного суду у випадку виявлення порушень. Такий порядок закріплений у Code général des collectivités territoriales, який визначає процедури державного контролю та компетенцію префекта [19]. На практиці це дозволяє оперативно реагувати на порушення бюджетного, земельного чи містобудівного законодавства без обмеження самостійності муніципалітетів.

У Німеччині механізм контролю функціонує в межах федеративної моделі управління, де землі самостійно деталізують процедури державного нагляду, спираючись на конституційні гарантії місцевого самоврядування. Контроль власних повноважень громад має виключно правовий характер, тоді як виконання делегованих державою функцій супроводжується ширшими контрольними інструментами. Такий підхід забезпечує можливість держави контролювати реалізацію загальнонаціональних програм без порушення гарантованої муніципальної автономії, передбаченої Основним Законом ФРН [20].

Польська система вирізняється функціональним розподілом контрольної компетенції між різними органами. Воєвода перевіряє відповідність актів місцевого самоврядування вимогам законодавства, тоді як регіональні рахункові палати здійснюють незалежний контроль місцевих фінансів, оцінюють законність бюджетних рішень, використання субвенцій та фінансову стійкість громад відповідно до Закону про регіональні рахункові палати [21]. Поділ контрольних функцій суттєво зменшує ризик концентрації владних повноважень в одному органі та сприяє спеціалізації контрольної діяльності.

Для країн Північної Європи та Великої Британії характерне переорієнтування державного контролю з адміністративного втручання на аудит, аналіз результативності та оцінювання якості місцевого управління. Контроль дедалі частіше здійснюється на підставі фінансових показників, індикаторів ефективності, відкритих цифрових реєстрів і систем електронної звітності, що дозволяє своєчасно виявляти системні ризики без постійного застосування адміністративних заходів [13, р. 32; 15, р. 116]. Така практика є особливо актуальною в умовах цифровізації публічного сектору та посилення вимог до прозорості використання бюджетних коштів.

Для України найбільший практичний інтерес становить поєднання французької моделі судового контролю за законністю рішень із польською системою спеціалізованого фінансового нагляду [1, с. 233]. Подібна конструкція дозволяє забезпечити ефективний державний контроль без звуження конституційних гарантій місцевого самоврядування, одночасно посилюючи фінансову відповідальність органів місцевої влади та довіру до їх діяльності.

Реалізація принципів законності, пропорційності та автономії місцевого самоврядування у сфері державного контролю визначає ефективність взаємодії між державою та місцевими органами влади. У сучасних європейських правових системах зазначені принципи набувають практичного змісту через процедури здійснення контролю, механізми судового захисту та законодавчі гарантії самостійності територіальних громад, що забезпечує баланс між необхідністю державного нагляду та дотриманням місцевої автономії (табл. 3).

Таблиця 3

Особливості реалізації принципів законності, пропорційності та автономії місцевого самоврядування в системі державного контролю різних держав

Держава	Реалізація принципу законності	Реалізація принципу пропорційності	Забезпечення автономії місцевого самоврядування
Франція	Законність актів перевіряється адміністративним судом після звернення префекта	Державне втручання допускається лише у випадках, передбачених законом	Заборонено втручання у дискреційні повноваження місцевих органів
Німеччина	Контроль здійснюється залежно від характеру муніципальних повноважень	Обсяг нагляду визначається співвідношенням державних і власних повноважень громади	Конституційно гарантоване право громад на самоврядування
Польща	Законність контролюється воєводою та адміністративними судами	Правові й фінансові процедури контролю застосовуються окремо	Самостійність громад забезпечується судовим захистом
Швеція	Контроль реалізується переважно через судовий перегляд і аудит	Примусові заходи застосовуються лише за наявності істотних порушень	Високий рівень організаційної та фінансової автономії муніципалітетів
Велика Британія	Законність поєднується з оцінюванням належного управління	Контрольні заходи визначаються рівнем ризику та наслідками порушення	Значна свобода місцевих рад у прийнятті управлінських рішень
Італія	Законність забезпечується адміністративними судами та Рахунковим судом	Контроль обмежується захистом конституційних і фінансових інтересів	Конституційні гарантії автономії регіонів і муніципалітетів

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 55; 9, р. 43; 10, р. 11; 11, р. 205; 12, р. 342; 15, р. 118].

У Франції, Німеччині та Італії законність визначає процесуальні межі державного контролю, оскільки остаточне вирішення спорів щодо правомірності актів органів місцевого самоврядування належить адміністративним судам. Контрольні органи мають право ініціювати перевірку або звернутися до суду, однак не можуть самостійно змінювати чи скасовувати рішення органів місцевого самоврядування лише з мотивів їх недоцільності [5, с. 55]. Такий підхід забезпечує рівновагу між публічним інтересом і гарантіями місцевої автономії та відповідає положенням Європейської хартії місцевого самоврядування, відповідно до яких адміністративний нагляд допускається лише у випадках і межах, установлених законом [16].

У Німеччині, Великій Британії та Швеції принцип пропорційності безпосередньо впливає на вибір контрольних заходів. За незначних порушень застосовуються приписи, консультативний супровід або встановлюються строки для добровільного усунення

недоліків, тоді як жорсткі адміністративні заходи використовуються лише за наявності суттєвих ризиків для законності чи фінансової стабільності муніципалітетів. Така практика дозволяє уникати надмірного адміністративного навантаження, скорочує кількість судових спорів та підвищує ефективність взаємодії між державними і місцевими органами влади. Аналогічний підхід рекомендується Радою Європи як один із базових стандартів здійснення адміністративного нагляду [17].

Автономія місцевого самоврядування у досліджуваних державах забезпечується насамперед чітким розмежуванням контрольних і управлінських повноважень. Органи державної влади перевіряють відповідність рішень вимогам законодавства, однак не втручаються у визначення місцевих пріоритетів розвитку, розподіл бюджетних ресурсів чи вибір способів реалізації власних повноважень громади [9, р. 43]. Це створює стабільні умови для довгострокового планування місцевої політики, реалізації інфраструктурних проєктів та управління комунальним майном без ризику необґрунтованого адміністративного впливу. Одночасно судовий механізм оскарження рішень контрольних органів гарантує захист як державних, так і муніципальних інтересів.

Для України найбільшу практичну цінність становить поєднання судового контролю законності, ризик-орієнтованого підходу до організації наглядових процедур і сучасних цифрових інструментів моніторингу діяльності органів місцевого самоврядування. Запровадження таких механізмів сприятиме переходу від переважно реактивного контролю до системи раннього виявлення правових і фінансових ризиків, забезпечуючи одночасно дотримання принципів законності, пропорційності та автономії територіальних громад відповідно до європейських стандартів належного врядування.

Порівняльний аналіз європейських моделей засвідчує, що найбільші труднощі виникають не під час вибору окремих контрольних механізмів, а під час їх інтеграції в іншу правову систему. Українське законодавство ще не забезпечує чіткого розмежування повноважень органів, які здійснюють адміністративний нагляд, фінансовий контроль, державний аудит і судовий контроль, через що окремі функції дублюються, а контрольні процедури застосовуються нерівномірно [12, р. 342].

Суттєво ускладнюють адаптацію зарубіжного досвіду відмінності у конституційній моделі місцевого самоврядування, рівні фінансової самостійності громад, адміністративній практиці та ролі судових інституцій. Більшість європейських механізмів сформувалася в умовах стабільного функціонування муніципальних інститутів, тоді як українська система одночасно проходить етапи децентралізації, післявоєнного відновлення та гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу [11, р. 205].

Проблемним залишається й змішування контролю законності з оцінкою управлінських рішень, що створює ризик втручання у дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування [10, р. 9]. Відсутність єдиних процедур здійснення контролю, різний підхід до оцінювання аналогічних порушень, недостатня координація між контрольними органами, обмежене використання ризик-орієнтованих методик і цифрового моніторингу знижують ефективність державного контролю та збільшують адміністративне навантаження на громади.

Окремого вирішення потребують питання процесуальних гарантій для органів місцевого самоврядування, строків проведення контрольних заходів, порядку оскарження їх результатів, кадрового забезпечення контрольних органів та уніфікації методичного супроводу. За цих умов практичну цінність має не копіювання окремих європейських моделей, а добір інструментів, сумісних із конституційними засадами українського місцевого самоврядування, рівнем інституційної спроможності громад і сучасними викликами функціонування публічної влади.

Доцільним є законодавче закріплення єдиної моделі державного контролю у сфері місцевого самоврядування із чітким визначенням його принципів, суб'єктів, предмета, процедур та процесуальних гарантій захисту місцевої автономії. Контрольні повноваження різних державних органів мають бути розмежовані таким чином, щоб виключити дублювання функцій і можливість втручання у дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування.

Подальший розвиток системи державного контролю доцільно орієнтувати на ризик-орієнтований підхід, за якого інтенсивність контрольних заходів визначатиметься характером можливих порушень, рівнем фінансових ризиків та їх потенційними наслідками для публічних інтересів. Одночасно потребує розширення використання цифрових інструментів моніторингу, інтегрованих державних реєстрів, автоматизованого аналізу бюджетних операцій та електронного документообігу, що дозволить підвищити прозорість контрольних процедур і скоротити адміністративне навантаження на територіальні громади.

Окрему увагу доцільно приділити посиленню процесуальних гарантій діяльності органів місцевого самоврядування шляхом удосконалення механізмів судового оскарження контрольних рішень, розвитку досудових процедур врегулювання спорів, уніфікації методик проведення контрольних заходів і підвищення професійної підготовки посадових осіб контрольних органів. Поєднання зазначених заходів із європейськими принципами законності, пропорційності та поваги до місцевої автономії створить передумови для формування збалансованої системи державного контролю, здатної забезпечити належний захист публічних інтересів без необґрунтованого обмеження самостійності територіальних громад.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Зарубіжні моделі державного контролю у сфері місцевого самоврядування ґрунтуються на розмежуванні контрольних і управлінських повноважень, судових гарантіях захисту місцевої автономії та застосуванні пропорційних форм державного втручання. За таких умов контроль спрямовується передусім на забезпечення законності, тоді як оцінка доцільності управлінських рішень залишається у компетенції органів місцевого самоврядування. Водночас поширюється використання ризик-орієнтованих процедур, фінансового аудиту та цифрового моніторингу, що підвищує ефективність контрольної діяльності без посилення адміністративного навантаження на громади.

Порівняння з іншими дослідженнями. Викладені результати відповідають висновкам щодо розвитку місцевого самоврядування в умовах децентралізації та посилення ролі європейських стандартів публічного управління [5, с. 54; 10, р. 7].

Водночас у статті більше уваги приділено взаємозв'язку між правовими принципами державного контролю та організаційними механізмами їх реалізації.

У наукових працях державний контроль переважно розглядається як засіб забезпечення якості публічних послуг і законності діяльності органів місцевого самоврядування [8, р. 336; 11, р. 203]. У проведеному дослідженні додатково обґрунтовано необхідність чіткого розмежування адміністративного нагляду, фінансового контролю та судового захисту як взаємодоповнювальних складових єдиної системи державного контролю.

Конституційні гарантії місцевої автономії та їх значення для організації державного контролю вже були предметом окремих досліджень [12, р. 341; 14, р. 216]. На відміну від них, запропоновано комплексний підхід, який поєднує аналіз принципів законності, пропорційності й автономії з оцінкою практичних моделей їх реалізації у різних європейських державах.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в комплексному узагальненні зарубіжних моделей правового регулювання державного контролю у сфері місцевого самоврядування та визначенні умов їх адаптації до української правової системи. Дістало подальшого розвитку обґрунтування необхідності поєднання судового контролю законності, спеціалізованого фінансового нагляду, ризик-орієнтованих процедур і цифрових механізмів контролю як взаємопов'язаних елементів сучасної системи державного контролю.

Практичне значення. Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання під час удосконалення законодавства України, підготовки проєктів нормативно-правових актів та розвитку механізмів державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Запропоновані підходи можуть бути використані для розмежування повноважень контрольних органів, уніфікації процедур контролю та впровадження ризик-орієнтованих і цифрових механізмів нагляду.

Висновки

Ефективність державного контролю у сфері місцевого самоврядування визначається поєднанням принципів законності, пропорційності, місцевої автономії та судового захисту, тоді як відмінності між зарубіжними моделями стосуються насамперед інституційної організації контрольних механізмів. Виявлено, що для України основними проблемами залишаються фрагментарність правового регулювання, недостатнє розмежування контрольних повноважень, нерозвиненість ризик-орієнтованого підходу та обмежене використання цифрових інструментів контролю. Обґрунтовано доцільність формування єдиної моделі державного контролю, посилення процесуальних гарантій місцевого самоврядування, упровадження ризик-орієнтованих і цифрових механізмів контролю відповідно до європейських стандартів врядування. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням правових засад цифрового державного контролю, використанням технологій штучного інтелекту та оцінюванням ефективності механізмів судового захисту місцевої автономії в умовах європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Пирога І. С., Щербатюк І. О., Пирога М. І. Правове регулювання цифрової трансформації інституту місцевого самоврядування: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1, Вип. 85. С. 231–236. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315062/305965>.
2. Бєликов В. І. Державне регулювання процедур містобудівної діяльності: національний та зарубіжний досвід. *Київський часопис права*. 2025. № 1. С. 82–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.12>.
3. Солошкіна І. В. Зарубіжний досвід регулювання у сфері фінансових послуг та можливості його використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 29. С. 197–205. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2020-29-26>.
4. Комірчий П. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання публічної служби. *Юридична наука*. 2020. Вип. 6, № 108. С. 109–119. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.13>.
5. Антонюк О. М. Аналіз досвіду правового регулювання децентралізації влади європейських держав: здобутки та недоліки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. № 63. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.11>.
6. Шевченко Е. А. Зарубіжний досвід організації та забезпечення здійснення громадського контролю за діяльністю митних органів: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 3, № 89. С. 152–158. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.22>.
7. Євсюков Є. В. Зарубіжний досвід функціонування органів державної влади в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2024. № 71. С. 29–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.71.6>.
8. Kruhlov V., Volkova N., Krasnykov Y., Aliksieienko I., Sokhatiuk L. State Control Mechanisms as Means of Improving the Quality of Public Services of Local Self-Government Bodies. *Revista Jurídica Portucalense*. 2023. № 34. P. 325–345. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(34\)2023.ic-16](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(34)2023.ic-16).
9. Idiculla M. Unpacking Local Self-Government. *Verfassung und Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*. 2020. Vol. 53, № 1. P. 30–50. URL: <https://www.jstor.org/stable/27005212> (дата звернення: 15.05.2026).
10. Kuhlmann S., Wayenberg E., Bergström T., Franzke J. The Essence and Transformation of Local Self-Government in Western Europe. In: *The Future of Local Self-Government: European Trends in Autonomy, Innovations and Central-Local Relations*. Cham: Springer International Publishing, 2021. P. 1–14. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-56059-1_1.
11. Petryshyn O., Petryshyna M., Novikovas A., Boichuk D. Exploring the Ideal Legal Model of State Supervision for Local Self-Government and Municipal Rulemaking for Ukraine: Insights from the EU. *International Comparative Jurisprudence*. 2023. Vol. 9, № 2. P. 197–208. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1210551> (дата звернення: 15.03.2026).
12. Melnichuk A., Melnichuk Y., Bocharov A., Stepanova D., Kurbanov S. Constitutional Foundations of the Functioning of Local Self-Government. *Revista Inclusiones*. 2021. Vol. 7. P.

337–346. URL: <https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1731/2701> (дата звернення: 15.03.2026).

13. Hysi A., Avdulaj J., Shahini E., Goga I., Shahini E. Role of Legal Regulation in the Establishment and Development of the Public Administration System with Local Self-Government Aspects. *Social and Legal Studios*. 2024. Vol. 7, № 1. P. 27–36. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.27>.

14. Perezhniak B., Hryshchuk A., Menso I., Strukova K., Nazarko A. Local Self-Government in Public and Private Law: Latest Experience. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, № 41. P. 211–223. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.41.05.21>.

15. Basko A. Foreign Experience of Ensuring the Activities of Local Self-Government Bodies under Conditions of Decentralization in Poland. *Scientific Journal of Polonia University*. 2024. Vol. 66, № 5. P. 112–121. DOI: <https://doi.org/10.23856/6612>.

16. European Charter of Local Self-Government. ETS No. 122 of 15 October 1985. *Council of Europe: вебсайт*. 1985. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122> (дата звернення: 15.03.2026).

17. Recommendation CM/Rec(2019)3 of the Committee of Ministers to member States on the supervision of local authorities' activities. Adopted on 4 April 2019. *Council of Europe: вебсайт*. 2019. URL: <https://search.coe.int/cm> (дата звернення: 15.03.2026).

18. Explanatory Report to the European Charter of Local Self-Government. *Council of Europe: вебсайт*. 1985. URL: <https://rm.coe.int/16800ca431> (дата звернення: 15.05.2026).

19. Code général des collectivités territoriales. *Légifrance: website*. 1996. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr> (дата звернення: 04.03.2026).

20. *Basic Law for the Federal Republic of Germany* of 23 May 1949. Gesetze im Internet: *вебсайт*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg (дата звернення: 04.03.2026).

21. *Act of 7 October 1992 on Regional Chambers of Audit. Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP): вебсайт*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl> (дата звернення: 04.03.2026).

References

1. Pyroha, I. S., Shcherbatiuk, I. O., & Pyroha, M. I. (2024). Pravove rehuliuвання tsyfrovoyi transformatsii instytutu mistsevoho samovriaduvannya: zarubizhnyi dosvid [Legal regulation of digital transformation of the institution of local self-government: Foreign experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 1(85), 231–236. Retrieved from: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315062/305965>.

2. Bielykov, V. I. (2025). Derzhavne rehuliuвання protsedur mistobudivnoi diialnosti: natsionalnyi ta zarubizhnyi dosvid [State regulation of urban planning procedures: National and foreign experience]. *Kyivskiy chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, (1), 82–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.12>.

3. Soloshkina, I. V. (2020). Zarubizhnyi dosvid rehuliuвання u sferi finansovykh posluh ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in the regulation of financial services and possibilities for its application in Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Pravo» – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National*

University. Series "Law", (29), 197–205. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2020-29-26>.

4. Komirchyi, P. O. (2020). Zarubizhnyi dosvid administratyvno-pravovoho rehuliuвання publichnoi sluzhby [Foreign experience of administrative and legal regulation of public service]. *Yurydychna nauka – Legal Science*, 6(108), 109–119. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.13>.

5. Antoniuk, O. M. (2023). Analiz dosvidu pravovoho rehuliuвання detsentralizatsii vlady yevropeyskykh derzhav: zdobutky ta nedoliky [Analysis of the experience of legal regulation of decentralisation of power in European states: Achievements and shortcomings]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanities University*, (63), 52–56. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.11>.

6. Shevchenko, E. A. (2025). Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii ta zabezpechennia zdiisnennia hromadskoho kontroliu za diialnistiu mytnykh orhaniv: administratyvno-pravovyi aspekt [Foreign experience in organising and ensuring public control over customs authorities: Administrative and legal aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 3(89), 152–158. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.22>.

7. Yevsiukov, Ye. V. (2024). Zarubizhnyi dosvid funktsionuvannia orhaniv derzhavnoi vlady v umovakh voiennoho stanu [Foreign experience of functioning of state authorities under martial law]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, (71), 29–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.71.6>.

8. Kruhlov, V., Volkova, N., Krasnykov, Y., Aliksieienko, I., & Sokhatiuk, L. (2023). State Control Mechanisms as Means of Improving the Quality of Public Services of Local Self-Government Bodies. *Revista Jurídica Portucalense*, (34), 325–345. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(34\)2023.ic-16](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(34)2023.ic-16).

9. Idiculla, M. (2020). Unpacking Local Self-Government. *Verfassung und Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*, 53(1), 30–50. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/27005212>.

10. Kuhlmann, S., Wayenberg, E., Bergström, T., & Franzke, J. (2021). The Essence and Transformation of Local Self-Government in Western Europe. In *The Future of Local Self-Government: European Trends in Autonomy, Innovations and Central-Local Relations* (pp. 1–14). Cham: Springer International Publishing. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-56059-1_1.

11. Petryshyn, O., Petryshyna, M., Novikovas, A., & Boichuk, D. (2023). Exploring the Ideal Legal Model of State Supervision for Local Self-Government and Municipal Rulemaking for Ukraine: Insights from the EU. *International Comparative Jurisprudence*, 9(2), 197–208. Retrieved from: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1210551>.

12. Melnichuk, A., Melnichuk, Y., Bocharov, A., Stepanova, D., & Kurbanov, S. (2021). Constitutional Foundations of the Functioning of Local Self-Government. *Revista Inclusiones*, 7, 337–346. Retrieved from: <https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1731/2701>.

13. Hysi, A., Avdulaj, J., Shahini, E., Goga, I., & Shahini, E. (2024). Role of Legal Regulation in the Establishment and Development of the Public Administration System with Local Self-

Government Aspects. *Social and Legal Studies*, 7(1), 27–36. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals1.2024.27>.

14. Perezhniak, B., Hryshchuk, A., Menso, I., Strukova, K., & Nazarko, A. (2021). Local Self-Government in Public and Private Law: Latest Experience. *Amazonia Investiga*, 10(41), 211–223. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.41.05.21>.

15. Basko, A. (2024). Foreign Experience of Ensuring the Activities of Local Self-Government Bodies under Conditions of Decentralization in Poland. *Scientific Journal of Polonia University*, 66(5), 112–121. DOI: <https://doi.org/10.23856/6612>.

16. Council of Europe. (1985). *European Charter of Local Self-Government (ETS No. 122) dated 15 October 1985*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>

17. Council of Europe. (2019). *Recommendation CM/Rec(2019)3 of the Committee of Ministers to Member States on the Supervision of Local Authorities' Activities dated 4 April 2019*. Retrieved from <https://search.coe.int/cm>

18. Council of Europe. (1985). *Explanatory Report to the European Charter of Local Self-Government*. Retrieved from <https://rm.coe.int/16800ca431>

19. Légifrance. (1996). *Code général des collectivités territoriales*. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr>

20. Gesetze im Internet. (1949). *Basic Law for the Federal Republic of Germany dated 23 May 1949*. Retrieved from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg

21. Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP). (1992). *Act on Regional Chambers of Audit dated 7 October 1992*. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl>